

ՄՇԱԿ

Տարեկան զինք 10 բուրլ է, կես տարվանը 6 բուրլ է:
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրությունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և առն օրերէն):

Հայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լիցուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ՆԵՐԿԱՅ 1888 ԹԻՒՆ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔՆՆԱՔԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Հրատարակվում է Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրոգրամայով: Մենք կը ստանանք սեփական
ՀԵՌԱԳՐՈՒՆԵՐ:

«ՄՇԱԿ» տարեկան զինք 10 բուրլ է, կես տարվանը 6 բուրլ է:
Գրվել «ՄՇԱԿ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարձրագույն և Բարձրագույն փոքրագույն ան-
կիւնում, թանգարանի տանը):

Կայսերական տարիք քաղաքներից «ՄՇԱԿ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հաս-
ցեով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du jour-
nal arménien «MSCHAK».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇԵՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պետական ֆինանսները
և ֆինանսների միջնորդի զեկուցումը. Նամակ
Երևանից. Նամակ Խաղաղից. Ներքին լուրեր.—
ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Երևանից. Նամակ
Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—
ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.— ՀԵՌԱԳՐՈՒՆԵՐ.— ԲՈՐՄԱ.— ՊԱ-
ՏԱՍԱՆՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱ-
ՍԻՐԱԿԱՆ. Սալոմէ Նորատունկեան.

ՆԵՐԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԸ ԵՒ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ՄԻ-
ՆԻՍՏՐԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Մեր պետական ֆինանսները 1888 թվի նա-
խահալից, և այդ առիթով ֆինանսների մի-
ջնորդ Վիկտորյանը ներկայացրած զեկուցումն
մասին, որոնք ներկայումս առանձին ուղարկու-
թիւն են դրուել ոչ թէ միայն Ռուսաստանում,
այլ և արտասահմանի մասուրի և քաղաքական
չըմաններում, «Հեռագրային գործակալութիւնը»
արդէն հաղորդեց մեզ մի քանի կարճ տեղեկու-
թիւններ, որոնցից երևում է հետևեալը. պետա-
կան սովորական եկամուտները հաշուած են
851,767,628 բուրլի, սովորական ծախսերը՝
851,242,423 բուրլի. եկամտի աւելորդը 500,000

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍԱԼՈՄԷ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Մանուէլի գնալու օրից յետոյ մօտ չորս տարի
էր անցել, երբ հօրիզոնի վրա երևան է գալի
«Կինապա», այ. Նորատունկեանը:

Առօրեայ կեանքը իր մասն և յարատեւ պա-
հանջներով խափանել էր սրտին բուռն յայնչա-
կութիւնները: Օրն ի բուն մէջ դասից միւս դասն
էի յաճախում. սրտին մէջ խաղաղութիւնը մա-
սամբ տիրել էր. գոնէ ժամանակ չունէի մըր-
մունջներին միտք տալու: Ես այժմ համբերատա-
րութեամբ կարողանում էի լսել այն խօսակցու-
թիւնները, որոնք վերաբերում էին ինձ մարդու
առաւ հարգին: Մայրս ու Սաբէթօն այդ մասին
իմ ներկայութեամբ յաճախակի երկար խորհրդա-
ծութիւններ կանխէին, և իմ սրտին դժուար չէին
զգալի այդ զրոյցները, թէ և մարդիկ դուրս բան էր
մարդու գնալը: Նմանաբաններ էլ կը գային մեզ,
բայց հէնց որ մայրս հարցնէր իմ կարծիքը—իս-
կոյն բացասական պատասխան կը ստանար:

—Չեմ իմանում թէ՛ ինչ անեմ, կասէր նա ինձ,
—դու, որ եղպէս մնում ես տանը, քրոջդ ճանա-
պարհն էլ կապում ես. նրան էլ խեղճ ես ա-
նում. վրդը կտրում ես: Ախր եղ տեսնված բանն
է, որ ամենին ջուղար են անում: Ախր, մինչև
Քրդ՝ բոլորստեմ թանգ պլտի մնաւ նստած...
Օ՛հ, Օ՛հ, Օ՛հ, Օ՛հ քու ձեռքից...

բուրլուց անցնում է. բայց դրանից արտաքոյ
կարգի եկամուտներ հաշուած են 33,724,089 բ.
իսկ արտաքոյ կարգի ծախսերը՝ 34,250,100 բ.:

Պետական եկամուտը նախահալի առիթով ա-
հա թէ ինչ է հեռագրում «Հեռագրային գործա-
կալութիւնը»: Պետական 1888 թվի եկամուտը
հրատարակած ցուցակից երևում է, որ եկամտի
աւելանալը, ի միջի այլոց, սպասվում է հողային
հարկի շատացնելուց, այլ և առևտրական, խմիչ-
ների, ծխախոտի, դրուագաւոր թղթերի և երկա-
թուղային տուրքերից: Պէտք է քանան այն եկա-
մուտները, որոնք ստացվում են ձախդեղա-չաքա-
րային արդիւնաբերութիւններից և յետ դնող վճա-
րումներով: Ծխախոտը կաւաւանան, ի միջի այլոց,
պետական պարտքերի հատուցման, թոշակների
քանակութիւնը շատացնելու և ժողովրդական
լուստաւորութեան գործի վերաբերութեամբ: Ձխ-
տաւան վարչութեան ծախսերը քաջավաճ են
իր ամենահազարտակ զեկուցման մէջ ֆինանսների
միջնորդը յայտնում է, որ 1888 թվի նախահա-
լի կապած ցուցակի եկամուտները մի փոքր ա-
ւելի են, չնորոյց այն անհրեքելի նշաններ, ո-
րոնք ցուց են տալիս թէ անտեսական կեանքը
ընդհանրապէս դէպի լաւն է կերպարանափոխ-
ված: Գլխաւոր նշաններն են. խնայողական կա-
սանքի աւանդների շատանալը, առևտրի կենդա-
նանալը, որը պարզ կերպով արտայայտվեցաւ

—Յուր էդա ախր է, կաւելցնէր միւս կողմից
Սաբէթօն,—Լիզան էլ մեզը ա... Է, Է, Է, Է, Է, Է, Է, Է,
—աչխարհըր էսպէս եկել ա, էսպէս էլ կը
գնայ. քեզպէս աղջիկն էլ որ տանը մնաց նստած,
էլ քու ու քաջալը որ ջուրը պլտի ընկնի: Հէնց
իմանաւ աչխարհի երևին մէկ հատը էն կտը-
վելու բիճն էր, որ նրա խաթրու համար վրդը
ծուռ տանը մնաւ: Աղի հանր, զիմելով մօրս,—
Աստուած վկայ, ես ընեմ իմ Յարութիւն աղիս
գերեզմանը, որ եղպէս բան չի լինի: Է՛հ, Է՛հ...
Ամինին առ կալ կընի—մին անել: Ամինը, որ
ձեռք քաշում, յետոյ ինչ դուրս կը գայ: Մենք
մահին ենք՝ մահը մերը. որ, Աստուած մի արա-
ցէ, գլուխդ մի բան դայ, սրանց էլ հալը ինչ պի-
տի լինի:

—Ի՛նչ անեմ, յուսահատված կասէր մայրս,—
բայ ես ամեն օր ինչ եմ ասում, բայ ամեն օր
ինչ եմ վայ տալի իմ գլուխն ու արեւ... Ո՛ւրեմ ես
ասում... Չեռքերս դռնիս խաչած, սիրտս երբա
եւ դուռը, հասկացող կայ քեզ: Սեանար սրանց
ուսումը, որ էսպէս անաւան բաներ չը շինէր
սրանցից... Օ՛հ, Օ՛հ, Օ՛հ... Մօրովել եմ, Սաբէթօ
չան, մօրովել. Էսա էլի սրանց ուսումը. ոնչ հէր
կը ճանաչնի, ոնչ մէր... գելի գլխին աւետարան
կարդած ու սրանց խօսք ասած—մէկ ա...

Մէկ օր սրանց խօսքը եկել էր Նորատունկեանի
վրա. Սաբէթօն խօսում էր.

—Հա, աղի հարս, էլի մեր զաղիմի աղաթն էր
Աստուծու օրհնածը. աղջիկը ինչ էր, որ կարողա-
նար ասել՝ սրան չեմ ուղում, նրան եմ ուղում:
Է՛յ գիտի մեր ժամանակը... Սալոմէ չան, ախր, մի
լաւ միտք արա Է. Նորատունկեանի էլ լաւ ինչ

Նիժեգորոզակի տօնավաճառում, երկաթուղային
եկամուտների շատանալը, ուղղակի հարկերի ա-
ւելի կանոնաւոր ստացվելը, խմիչքների եկա-
մուտների շատանալը և առատ հոնձը: Այդ բա-
րեյալող նշանները և փաստերը դեռ ես իրա-
ւունք չեն տալիս ընդհանուր եզրակացութիւն
դուրս բերելու այն մասին, որ անտեսական դրու-
թիւնը վերջնականապէս լաւացել է. դրա մէջ
դեռ ես կան շատ մոլթ կողմեր, որոնք կարող
են վերացվել միմիայն անտեսանալար, անխոշ
աչխատանքով, խնայողութեամբ, վարչութեան
կանոնաւորութեամբ, և այդպիսի միջոցների
ձեռք առնելով, որոնք կարող լինէին մասամբ
երկրագործութիւնը, առևտուրը և արդիւնաբերու-
թիւնը ձեռք արգելքները վերացնել և մասամբ
էլ ուղղակի կերպով նպաստել դրանց զարգացմա-
նը: Այնուհետեւ ամենայնու գործերի աւելի լաւ կեր-
պարանք առնելու նշանները դրականապէս ար-
տայայտվում են, և այդ երկու Ֆինանսների
վարչութեանը պարտաւորեցրեց ընդդէմը աղա-
տել դէֆիցիտից, որը, պետական վերահսկո-
ղի հաշին նպակով, 1888 թվին կազմում էր
51,000,000 բուրլի, իսկ 1887 թվին՝ 36,000,000
բուրլի: Ահագին դէֆիցիտը և ծախսերը, որոնք
առաջ էին եկել մի քանի վարչութիւնների մէջ
ձեռնարկված բարեփոխութիւնների պատճառով,
էին թող տալիս յոյս ունենալու, որ կարելի կը
լինի նախահալի հաւասարակշռութեան մէջ
դնել՝ միմիայն ծախսերը քաջանելով. ուստի և
անհրաժեշտ էր հողաւ եկամուտները շատացնելու
մասին, առանց շեշտելու աղաքանակութեան ար-
դիւնաբեր ոյժերին: Չեռք առած միջոցները
52,000,000 բուրլիով, բայց ցուցակի մէջ այդ ա-
ւելացումը սահմանափակված է միայն 30,2 մի-
լիօնով, մասամբ այն պատճառով, որ ձեռք ա-
ռած մի քանի միջոցները տարւայ սկզբից գործ-
նական նշանակութիւն ստանալ չեն կարող, մա-
սամբ էլ այն պատճառով, որ ամեն մի նոր հարկ
դրած ժամանակ, հարկատուութեան ենթարկող
առարկաների մի մասը, և երբեմն էլ նշանաւոր
մասը դրած են մնում հարկ տալուց, և վերջապէս
այն պատճառով, որ հարկերի շատացնելը կարող
է քաջանել համապատասխան առարկաների գոր-
ծածութիւնը:

պլտի լինի. ինքը ամիցներ, լաւ դուռդի տէր,
լաւ օճախի ողջի Մայրս Սիմօնը հօ թշնամի չէ
մեզ. նա ճանաչում է Նորատունկեանից, շատ է
զովում. արի, Սալոմէ չան, խօսք տանք. արեւիդ
մեռնեմ, չէ մի ասա... Աղջիկ, վայ, դուրդ եմ ա-
սել թէ չան անունը որ տաս, փետը ձեռք վեր
առ. հըրէս Սիմօնը ինքն էլ եկաւ. թող ինքը
ասի:

—Հը, ասաց Սիմօնը, ներս մտնելով և բարեկե-
լով մեզ,—տեսնում եմ աղիս աղջկան էլի՝ նեղի
էր գցել հաւ էղպէս է, Սալոմէ խանում, էղպէս.
պէտք է համաձայնիս. էլ ուրիշ ճար չը կայ.
տղէն հաւանել է. էլ չը պէտք է ուղացնել: Նա
ինձ ասեց, որ երէկ չէ՝ մէկ էլ օր գիշերը չոտա-
բացնեց՝ տանը խօսել է ինքը Սալոմէի հետ: Հի-
միկուայ աղջկեքը իրանք իրանք ձեռքով են գոր-
ծել տեսնում: Էսպէս էլ բան կը լինի: Երբ հաւ.
Թիֆլիսի մոցիքները ու մեր հանգանները էլ
ասա հացից ու ջրից պլտի ընկնեն էլի...

—Ի՛նչ ես խօսում, Սիմօն, լորի կերածի պէս
ինչպիսի ես ասում, ընդհանրեց Սիմօնի խօսքը Սա-
բէթօն:

—Աստուած վկայ դուրդ եմ ասում. թող ինքը
Սալոմէ խանումը ասի:

—Աղջիկ, դուրդ ա, միաձայն հարցրեցին մայրս
ու Սաբէթօն:

—Ի՛նչ է դուրդ...

—Խօսել ես տղի հետ:

—Եստ, միթէ առաջին անգամն էր լսում.
հէնց իմանաւ ձեզ մօտ չեմ խօսել նրա հետ:

—Չէ՛ք էդ չեմ հարցնում. նշանի վրա բան խօ-
սել ես. դէհ, չանիդ մեռնեմ, սոսա էլի, ինչի ես

ՆԱՄԱՍ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Գեկտեմբերի 28-ին

Ամսիս 22-ից երեք օր շարունակ այստեղ ձիւն
գալով, մօտ կէս արշին ծածկեց թէ քաղաքը և թէ
չըջակաները: Բայց ինչ էր կարծում. երևանցին, որ
այնքան դանդաղում է փողի սղութեան պատ-
ճառով, որ այնքան մանուկ զոհեր է տալիս քա-
ղաքում բուն դրած տիֆ, դիֆթերիա, ծաղիկ,
կարմրուկ և այլ տարափոխիկ հիւանդութիւննե-
րին, մի մազալի անգամ մտածեց թոյլ տալ իր
նախկին մի քանի չալարութիւնները պակասեց-
նել, որոնցից մէկն էլ նոր եկած ձիւնի վրա սահ-
նակով զբօսնելն է.—որչ: Այն ժամանակ, երբ մի
արհեստաւորի, մանրափաճառի, կամ նոյն իսկ
ծառայողի ընտանիքը թափված է մի խոնաւ սե-
նակի մէջ, ցրտից դողում է, քաղցից լալիս է,
և այս բաւական չէ, ընտանիքում մի քանի երե-
խաներն էլ հիւանդ պառկած են,—այդ տան տէ-
րը ժամերով իր ընկերների հետ գինին սահա-
կում դրած, չալլ միսնելով, զբօսնելով քէֆ է ա-
նում: Երբ տանը կիցը լալիս է, աղաչում է վա-
ւարան, վառելիք, հագուստ կերակուր և վերջա-
պէս դեղ աւանդ և բժիշկ հրաւիրել հիւանդներին
առողջացնելու. ամուսինը տրանջում է, թէ փող
չը կայ, գործ չը կայ, քեստ է, իսկ դրսում չը-
ռայլ միսնելով դողում է չորանիա բէլ գինի դը,
բէլի դա դարա՞ (աչխարհը հինգ օր է, հինգն
էլ սե), ինչու քէֆ չեմ անի, մեռնողը չեմ, էլ ես
փող աչխարհը ո՞վ պէտք է դաչ:

Այն ժամանակ երբ հարուստները, կարուծա-
տէրներ մեծ մեծ պաշտօն ունեցողները և ահալին
ուճիկներ ստացողները ուրախանում են ձիւնի ըն-
լա քուլա գալուն, սահակի վրա նստած և տաք վե-
րարկում փաթաթված, շատ անգամ էլ կընդցիկ
սեւեց մէկին կողքին նստեցրած պտտում են աճ-
բողջ քաղաքը և տանանտները գրպանից մըր-
սում, մտէ մի աղքատի, այստեղի կոնդ և Շը-
հար կոչված թաղերի յետնված փողոցների տը-
ները. ահալին ընտանիքներ, երեխաներ թափ-
ված են իրար վրա, մերկ դողում են այդ իսկ
հարուստներին ուրախութիւն պատճառող ցրտե-
րից. հիւանդութիւնը հօ անյուսալի դրութեան
մէջ է գցել այդ թշուառներին: Ի՛նչ օգտվեց այդ
զբօնող հասարակութիւնը մի քանի ժամ մի եր-
կու օր զբօսնելով և սահակաւորների գրպաննե-

թաքցնում, խնդրում էր մայրս—Թէ բան կայ,
ասա վերջացուր. մենք էլ զինջանանք:

—Է՛հ, ինչ էր կալել խեղճ աղջկայ ետից,
ձեռ վեր առէք է, միջամտեց Սիմօնը: Ես եկել
եմ Սալոմէ խանումից իմանալու թէ՛ հրաման կը
տայ, որ Էդուց տղի հետ նշան բերնեք... Աս-
տուած վկայ, էն կանանց մեռնող վկայ, որ յետ
գցելու բան չը կայ. վճեցեք ու պոճի դնայ...

—Սալոմէ, Աստուծուց վախճանից, դու ընես
քո հօր գերեզմանը, էս անգամ ջուղար մի արա,
աղաչում էր այսպէս մայրս,—էս տղին էլ որ
ձեռից թողնեք, էլ ումը պլտի գնաւ: Ախր
խալիւր ինչ կասի. չի ասի, որ չը հաւանելին
հէնց ինքն ա, որ ուղբին չի հաւանում: Քո՛ւրդը
էլ մեզ ա, հասկացի՛ր է Մինչև Քրդ ձեռքերս
խաչած պլտի մնաւ էսպէս Է... Մէկ տէր ունէի,
էն էլ Աստուած պլտիս խից, առաւ ձեռքից ու
թողաւ. ինձ էս սե օրի մէջ, ինչ անեմ. փառք
իրան,—վերջացրեց իր յորտորանքը մայրս, աչքե-
րի արտասուքը սրբեղով:

—Ախ, չեմ սիրում ես էղպէս բաներ, յարեց
մոլլա Սիմօնը,—էլ լաց ու արտասուքը ինչ
հարկաւոր բան է: Թէ Աստուած կը սիրէք, թո-
ղէք մեզ մենակ Սալոմէի հետ. դուք մին դուրս
եկէք էն տունը...

—Է՛ք բայա, մեր դաղիմի օրերով էղպէս չէր,
ասաց Սաբէթօն սենեակից դուրս գալու պահուն,
—այ Սիմօնը իմանում ա ինձ մեծ աղան ինչ-
պէս մարդու տուցի: Մէկ օր կանչեցին ինձ դա-
լը. տեսնեմ տէրտէր, տիրացուներ, զոհանդներ լին-
նեմ: «Սաբէթօ, կանչեց մեծ աղան,—այ էս տղին
եմ տալի քեղ...» Բեռքում կարողացայ աչքերս

«Մշակի» մի տարեկան օրինակ իր ծննդավայր Մոզդոկ քաղաքի հայոց արական դպրոցին:

Վաղը, կերակրի օր, յունվարի 10-ին, թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում, յօգուտ Հայուհեաց բարեգործական ընկերության տեղի կունենայ պարահանուհի մի քանի անգամ ընդունենք, որ Պալմի այդ կոմիտեին էլ բեմական և դրականական մի քանի պակասություններ և թույլ կողմեր ունի, բայց այնու ամենայնիւ այդ պիտան կարողանում է ապագործունե թողնել հասարակութեան վրա, կարողանում է շարժել այժման ստանաճ հասարակութեան հետաքրքրությունը: Պիե-սայի այդ գլխավոր յարակցությունը կայանում է նրանում, որ հեղինակը բեմ է դուրս բերում շրջապատող հասարակութեան ներկայ կենսին մի քանի տղեղ կողմերը, այդ կենսին մէջ մեծ գործեր կատարող մի քանի ժամանակակից հերոսներով: Բնմի վրա հանդէս եկող բոլոր տիպերը ծանոթ են ուշադիր հանդիսականին. դուք տեսնում էք ձեր առաջ մի արտաքուստ շատ համակրելի և առաքաճառ մարդ, որը բանկի կասիր է, և որը տարիներ ընթացքում կողպատելով բանկի կասան, և այդպիսով հարկաւոր ընտանիքի թշուառութեան պատճառ դառնալով, վարում է ամենաշուշան կենսը, սրտում է սիրունիներ, կատարել կերպով թուղթ է խաղում, և փողով կարողանում է գնել իր շրջապատող հացկատակներին համակարգը և շողջորթությունը: Գուր տեսնում էք ձեր առաջ մի խուճը շրջմուխ կրիստա-նարներ, որոնք ոչինչ բանի մասին չեն մտա-ծում, բայց եթէ հաջովի, խմել և թրե վալ ան-նպատակ կերպով, դուք ձեր աչքը առաջ տես-նում էք փողոցային մամուլի ամենազգու-րի ներկայացուցիչը, որը առաւօտից մինչև երե-կոյ շողջորթում և ստորանում է, և փողի հա-մար ոտի տակ է տալիս ամեն տեսակ համոզ-մունք: Վերջապէս դուք տեսնում էք, թէ ինչպէս դեղեցիկ հագուստներով տակ և շքեղ կարճեղանք-ներով կատարվում են ամենակեղոտ զործեր, և երբ այդ բոլորի ծանր տպաւորութեան տակ դուք յիշում եք հասարակութիւնը, դուք աւելի էք վրդովւում, որովհետեւ բեմի վրա դուրս բերած անձանց կենդանի պատկերները կան հասարակու-թեան մէջ...

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը հրատա-րակել է հետեւի տակաւ թիֆլիսի վաճառանո-ցում ծախվող հացի և մսի վրա, սկսած յունվա-րի 1-ից մինչև 1-ը փետրվարի: Արուպատեա ա-լիւրից թխած հացի ֆունտը 5 կօպ., ցորենի ա-լիւրից թխած հացի ֆունտը 3 կօպ., երկ-րորդ տեսակի 2 1/2 կ., թոնրի մէջ ցորենի ալիւ-րից թխած հացի ֆունտը առաջին տեսակի 5 կ., երկրորդ 3 1/2 կօպ., երրորդ 3 կօպ.: Արուպատե-կա և ցորենի ալիւրից խառն լաւաշները առա-ջին տեսակի 5 կ., երկրորդ 4 կօպէ: Ցաւարի մսի ֆունտը առաջին տեսակի 8 կօպ., երկրորդ 7 կօպ., սուկի 14 կ., ոչխարի մսի ֆունտը 8 կ., խոզինը 7 և 6 կ.:

«Մշակի» խմբագրութեան մէջ եղած 318 ր. 40 կ. դուրսը յօգուտ Զէյթունի հրկիզեալների, երէկ յանձնեցինք սրբազան առաջնորդին: Գրա-նից առաջ նոյն նպատակով առաջնորդին մեր յանձնած 163 բուրլի դուրսը հաշվելով, մենք ընդամենը յանձնած ենք ուրեմն 481 ր. 40 կ.:

Վաղը, յունվարի 10-ին, ժամը 12-ին, թիֆլի-սի քաղաքային Արհեստատարաց դպրոցում լինելու է տարեկան ակա:

Տեղական «Новое Обозрение» լրագիրը լսել է, որ շուշեցի մի հաճառական, որ մտադրութիւն ունի ձիեր վաճառել արտասահմանում, նորերումս ուղարկել է խաղվա 17 ձի: Ղարաբաղի տեսա-կից, սրտնից իւրաքանչիւր տեղում արժէ 200—400 բուրլի: Թէ որքան է աշտուղի մեր երկրի համար այդ նոր ձեռնարկութիւնը,— առ-այժմ յայտնի չէ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՎ ԵՑԱՐԱՅԻՑ

Մօտորէ, 22 դեկտեմբեր

Գուր լրագրիներէն արդէն իմացած կը լինէք թէ ներկայ ձմեռը սաստիկ խիստ է Եւրօպայում և 1870 թիւից յետոյ ոչ որ Եւրօպայում չէ յիշում այնպիսի խիստ ձմեռ, ինչպէս այս տարվայ ձմե-ռը: Զեր ընթերցողներին գուցէ հետաքրքիր կը լինի աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ունե-նալ Եւրօպայում այժմ տիրող այդ տարօրինակ ձմեռնային եղանակի մասին:

Այն հիւրանոցը, որտեղ ես կենում եմ, ստա-նում է բաղնալիւ լրագրիները ամեն լեզուներով, և ես այդ լրագրիներէն քաղեցի հետեւեալ տեղե-կութիւնները Եւրօպայում տիրող ցրտի մասին, որ և հաղորդում եմ «Մշակի» ընթերցողներին:

Եվէյցարիայի Գրառութիւնը կանտոնի էնգաղին բարձրագոյնագիւր ձիւնը ծածկել է մի մետր բարձ-րութեամբ և դեկտեմբերի 17-ին ցուրտը հասել էր 25 աստիճանի (Բեռլինի): Նոյնպիսի ցուրտ էր և Գոթարդի վրա: Գալիսում ցուրտը հասել էր 21 աստիճանի, Ֆրիւրիում 18 աստ., Բադե-լում 16, Բեռնում 14, Լօզանում 13, իսկ Մօտորէի մէջ 8 աստիճանի, որ չնդած բան է այդ բարե-խառն տեղում: Նշանաւորն այն է, որ նոյն օրը Մօտորէում, արեւոյի ճառագայթների տակ ջեր-մաշիւղից ցոյց էր տալիս 24 աստիճան տաքու-թիւն:

Խաղվայի մայրաքաղաքում, Հաւնում, նոյնպէս ցուրտ է, մինչդեռ Տիբը գետը ափերից դուրս գալով հեղեղում է քաղաքի մի մասը, տանելով կամուրջներ և մեծ մեծեր հասցնելով քնակիչ-ներին: Վինեցիայում ձիւնը տեղում է անդադար, Ալբիական ծովի վրա սաստիկ մրրիկներ են լի-նում: Ցուրին քաղաքում ցուրտը հասնում է 8 աստիճանի, Պեդարոյում 3 աստիճանի և Լիւր-նոյում զրօն: Բոլոնիայի փողոցները ձիւնից ա-նանցնելի են, ձիւնաշէ երկաթուղւո վրա քաղա-քում և Բոլոնիայից մինչև Ֆլորենցիա տանող երկաթուղւո վրա երթևեկութիւնը քանի մի ժամ շարունակ դադարել էր ձիւնի կոտորի պատճա-ռով: Գեկտեմբերի 11-ին Բոլոնիա քաղաքը մնաց առանց փոստայի: Վաճառականները մեծ կորուստ-ներ ունեցան, չը կարողանալով Դիւնդեմի առնի օրը պատրաստած իրեղենները քաղաքը հասցնե-լու և վաճառելու: Ուտեղեղենները ծախվում էին առաւօտեղեկան դնելով: Լիւրիա գաւառում ձիւնը արգելում էր հեռագրական կանոնաւոր հաղոր-դակցութեան: Պարմայի գաւառի շատ գիւղեր իսպառ ծածկված էին ձիւնի թանձր քօլով, նոյն իսկ Պարմայում սաստիկ փոթորիկ պատահեց և փողոցները անանցնելի էին:

Ցուրտը զգալի է և Ֆրանսիայում. մինչև ան-գամ հարաւային Ֆրանսիայում գտնված Նիցցա քաղաքը, որտեղ սովորաբար թթաւքստով հիւանդ-ները իրանց ապաստանն են գտնում՝ ծածկված է ձիւնով և ցուրտը այդտեղ 4 աստիճանի է հա-նում: Եւ որովհետեւ ցուրտը և ձիւնը Նիցցայի հա-մար շատ հաղապարտ երեւոյթներ են (ձիւնը այդ-տեղ վերջին անգամ եկել էր դեկտեմբերի 11-ին 1870 թիւի), ուստի լուսանկարները շտապում են այժմ հանել Նիցցայի այլ և այլ տեսարանները՝ ձիւնով ծածկված: Լուսանկարների այդ տեսակ վարմունքի դէմ բողոքում են թէ լրագրիները և թէ մանաւանդ պանդկատները, վախենալով թէ մի գուցէ օտարները, տեսնելով Նիցցայի, այդ դրախտանման տաք երկրի, ձիւնի սպիտակ սա-ւանով ծածկված տեսարանները,—միանգամայն դադարեն Նիցցա յաճախելուց...

Սպանիայի Բարցելոնա գաւառում ցուրտը այս տարի հասել էր 25 աստիճանի. ձիւնը ծածկել էր երկրը: Նոյն իսկ Մադրիդում 8 աստիճան ցուրտ էր անում և Սպանիայի մայրաքաղաքի հա-սարակութիւնը սահմաօրէնները հազած՝ զուար-ճանում էր ստուռ գետի և լճակների վրա:

Վերջապէս Եվէյցարիայում այս ձմեռը ցուրտը հա-նում է 31 աստիճանի:

Եւ ահա մի և նոյն ժամանակ մենք ձեզ նա-խանձում ենք անդադար կարճալով «Մշակի» մէջ, որ ձեր Անդրկովկասում այս տարի գրեթէ ամե-նեկին ձմեռ դուռ ես չէ եղել:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍՈՒՄԱՍՆԻՑ

Մարտուար, 10 դեկտեմբեր

Մարտուարում գտնվում են 9 հոգի ուսումնա-տակ հայեր և մի պարսկահայտակ հայ, որոնք պարսկում են վաճառականութեամբ: Այդ վա-ճառականութիւնը գլխաւորապէս կայանում է նրանում, որ Ռուսաստանից բերելով մեծ քանա-կութեամբ մանուֆախուրային ապրանք՝ երկաթ, շաքար, աւազ և այլ ապրանքներ, իսկ այստեղից առնելով բուրդ, բամբակ, ֆրիզոն, մաշեղէն և ամենայն տեսակ չոր մրգեղէն, ճանապարհում են դէպի Ռուսաստան կամ արտասահմանեան ուրիշ երկրներ: Յստաւրն այն է, որ այստեղի հայերը միմեանց հետ սարսափելի թշնամի են և ամեն րօպէ աշխատում են միմեանց վնասել: Գրա հե-տեանքը այն է, որ այս հիմնական օրէնքներից զուրկ պետութեան մէջ թուրքերը օգուտ քաղե-լով հայկական անմիաբանութիւնից, իրանց գըր-պաններն են լցնում դրանց գումարները թիֆլի-սեցի, ագուլեցի, դարբասցի և թաւրիզցի հայ փողատէրերը ուղարկում են գործակատարներ և իրանց յանձնում են հարկը հազար բուրլո գոր-ծեր և պատուիրում են ապրանքներ առնել: Այդ գործակատարներն էլ այստեղ գալով, աշխա-տանք անելու ենթադրութեամբ, սկսում են փո-ղերը բաժանել ամբողջ խորասանի նահանգում և մինչև Հէյրաթ են հասնում փողը թուրք կոմիսի-օնների միջոցով բուրդ առնելու համար: Թուրք կոմիսիօնների միջոցով ոչ թէ բուրդ է ձեռք բե-րում վաճառականը, այլ այնպիսի սպանք, որը ոչինչ բանի պէտք չը գալով, ահագին վնաս է տալիս վաճառականներին: Եւ քանի տարի է ար-դէն, որ շարունակվում է այս անկանոն գործո-ղութիւնը:

Բայց ամենազլխաւոր արդեւքը այն է, որ այս-տեղ բուրդ առնել և մաքրելը մեծ նեղութիւն է: Բուրդը լաւ մաքրելու համար ահա 10 տարի է, որ հայերը թուրք կանանց են բանեցնում: Թուրք ամբոնի իսկապէս ընդդէմ է այդ բանին, առաւ-կելով թէ քրիստոնեաները առնում են ի-րանց կանանց երեսը: Այս առիթով շատ անա-խորժ դէպքեր են տեղի ունեցել. բայց և այնպէս թուրք կանայք բանում են, որովհետեւ սարսափե-լի աղքատ ու թուրք և նրանց այդ անել: Պէտք է նկատել և այն, որ այստեղի մահադականների կրօնական պետը զիջելով աղ-քատների վրա, թոյլ է տալիս կանանց բանե-լու, և այդպիսիների թիւը 200-ից աւելի է: Սրա-նից մէկ ամիս առաջ այդ բանը ծանր կերպա-րանք առաւ, և հայերը նկատելով, որ ժողովուր-դը զրգուած է, իրանց պատիւը պաշտպանելու համար վճարեցին չը բանեցնել թուրք կանանց: Այդ միջոցում կանայք զիմում են մեծ հոգեւորա-կանին, որ բացակայ էր քաղաքից, և աղաչում որ թոյլ տայ իրանց բանելու, և աշխատէ խա-ղաղեցնել երկու կողմն էլ. սա էլ խզնալով թոյլ է տալիս, միայն հայերը չը բանեցրին մինչև հարցի պարզվելը: Սրանից քանի օր առաջ մի մայր և աղջիկ հաց են տանում իրանց մարդու և եղբոր համար, բարկանաւորան, առաւօտեան ժամը 10-ին: Այդ բանը տեսնում են պարսիկնե-րը, և ահագին աղմուկ են բարձրացնում, թէ կանայք դնացել են քաղաքաւորան... Մի քանի հոգի դնում են դատարանը գնալու, թէ հայերի քաղաքաւորայում թուրք կանայք են դը-նացել: Գաղտարանը կանչել տալով կնոյ և աղջե-կան, քննութիւն է անում. քննութիւնից երևում է, որ այդ կանայք հաց են տարել, որ հայերը խա-ռն չեն այդ բանի մէջ, ուրեմն բոլորը զրպար-տութիւն է:

Բայց պարսիկ ամբոնի զրգուում չէ հանգս-տանում. գաղտարանը ամբոնիին հանգստացնելու համար, աղջկան և մոր քաղաքից հեռացնում է, բայց դրանով էլ չէ վերջանում գործը. ամբոնը դուրս կերպով յայտնում է տեղական կրօնա-կան պետին, և թոյլտուութիւն է խնդրում հայե-րին կոտորելու և նրանց ունեցածը թալանելու: Ամբոնի այդ կատաղի միջոցներում իսկապէս սարսափ էր տիրում և մի քանի հոգի հայ վաճա-ռականների դուրսութիւնը անտանելի էր: Արօնա-կան պետը արդեւք է դնում այդ բանին, և պա-տասխանում է, որ եթէ այդ երկու կանանց վե-րաբերութեամբ որ և իցէ կապածելի բան են նկատել, ինչու իսկոյն նրանց չեն սպանել. նրա կարծիքով այդ մի անտեղի զրպարտութիւն է, քանի որ պարսիկ տղամարդից աւելի պարսիկ կինն է անուրի լուսամբ վերաբերվում դէպի քրիս-

տոնեան: Ինչ և իցէ, այդ ատելի կապածների չորհրով յարուցված մոլեռանդ և կատաղի գըր-գուռները չեն խաղաղվել և դեռ էլի հայ վա-ճառականների դուրսութիւնը աննախանձելի է:

Ահա թէ ինչ դրութեան մէջ են օտար եր-կրն եր գաղթող վաճառականները, հայերը, ի հարկէ, ուրիշ օգնութիւն չը գտնելով, խնդր-քով դիմել են թէհրանի ուսանց հիւպատոսին: Հետեանքը իր ժամանակին կը հաղորդենք ման-րամանաբար:

ձ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ Բուրգասի մէջ Զերնօգորիայի ապստամբներ խմբերի երևալը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի ցոյց, որը կաղմակերպել են բոլգարական կառավարիչները, Եւրօպային ցոյց տալու համար, թէ Արեւելեան-Բոսնիայի ազգաբնակչութիւնը հաւատարիմ է Կօրագրեան պրինցին:

—Անգլիական բանը, ինչպէս հեռագրում են Լօնդօնից, իշխեցից զիսկօնաւ 4-ից մինչև 31/2/06: —Բէլգրադից գրում են, որ նախկին մինիստր-նախագահ Ռիտիչ ինքն խորհուրդ է տալիս ընդ-դիմադրականներին չափաւոր լինել, քաղաքական այս յուզմունքները միջոցին գործերը աւելի չը բարդելու համար:

—Թիւրքաց մինիստրութիւնը վերջին օրերում, ինչպէս հաղորդում են Կ. Պօլսից, յատկապէս զբաղված է բոլգարական հարցով:

—«National Zeitung» լրագիրը, որ համարեա միշտ ընդդէմ է եղել Կօրագրեան պրինցի բոլգա-րական իշխան լինելուն, այժմ հաղորդում է, որ իբր թէ պետութիւնների մէջ համաձայնութիւն է կայացել Կօրագրեան պրինցի հեռացնելու մասին, և իբր թէ պէտք է առաջարկել բոլգարական ազգին՝ իրանց համար ուղղափառ դաւանութեան պատկանող մի նոր իշխան ընտրելու:

—Լօնդօնից եկած հեռագրիներէն երևում է, որ լօրդ Զերչիլ՝ ճանապարհորդելով Ռուսաստա-նում, հաղորդել է Լօնդօն, որ ուսանց կառավա-րութիւնը խաղաղասիրական քաղաքականութեան է հետևում:

—Բերլինից գրում են, որ դերմանական կա-ռավարութիւնը յանձն է առնում բոլգարական հարցը լուծելու գործի նախաձեռնութիւնը:

—Պեշտից գրում են, որ այնտեղ այս օրերս ձերբակալվեցաւ մի շատ նշանաւոր օտարերկրա-ցի անձնաւորութիւն, որը մեղադրվում է քաղա-քական պրօպագանդա անելու մէջ:

—Բոլգարական կառավարութեան կարգադրու-թեամբ, բոլգարական նախկին քաղաքական գոր-ծիչ և այժմ ընդդիմադրական Կարալեյօվի բնա-կարանում խիստ հետախուզութիւն արին:

ԻՍԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սպանիական կառավարութիւնը առաջարկեց Միացեալ-Նահանգների կառավարութեանը տօնել Ամերիկայի գտնելու 400 ամեակը, որոնք հետ միասին Սպանիան մտադիր է փառաւոր արձան կանգնեցնել Ամերիկայի անմահ գտնողի՝ Գրիս-տափոր Կրիստօֆօր ինչպատակին:

Յայտնի է, որ զանազան տարախոյնի հիւան-դութիւնների տարածվելուն շատ են նպաստում նոյն իսկ առողջ մարդիկ, որոնք այցելում են տարախոյնի հիւանդութիւններով վարակված հի-ւանդներին: Այդ բանի առաջն առնելու համար Լօնդօնի հիւանդանոցում սկսեցին գործածել հեռախօսը (տեղեֆօն), և հեռախօսի մի-ջոցով ամիս մի մարդ կարողանում է ման-րամասն տեղեկութիւններ ստանալ իր ցան-կացած հիւանդի մասին, հեռախօսի միջոցով խօ-սելով նոյն իսկ այդ հիւանդի հետ, փոխանակ անձամբ նորա մօտ գալով, որի պատճառով շատ անգամ առողջ այցելուն ինքն վարակվում է վը-տանգաւոր հիւանդութիւններով:

Կամենայով արդեւք զին իրանց ամուսինների արեւցողութեամբ և անխնայ կերպով փողել վատնելուն զանազան դարձյալատներում, բնաո-րաններում և սրճարաններում, անգլիացի կանայք նորերումս ներքին գործերի մինիստրին ներկայա-ցրին մի խնդրագիր, որով խնդրում են կիրակի օրերը, այսինքն երբ աշխատող դասակարգը ա-զատ է, փակել բոլոր սրճարանները, դարձյա-տները և այլ այդպիսի տեղերը: Այդ խնդրագրին ստորագրել են մինչև մի միլիօն կանայք:

Ֆրանսիական առևտրի մինիստրութիւնը 50 հա-զար ֆրանկ է խոստանում այն մարդուն, որը կը հնարի մի պարզ և հեշտ գործադրվող գործիք,

